

МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА

ОРЄХОВА АЛЬВІНА ІВАНІВНА

УДК 330.142.26:338.432

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ
КАПІТАЛОМ В АГРАРНІЙ СФЕРІ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Херсон 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Сумському національному аграрному університеті
Міністерства аграрної політики та продовольства України

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент

Гордієнко Микола Іванович,

Сумський національний аграрний університет,
завідувач кафедри економічного контролю та
аудиту

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

Данілін Валентин Миколайович,

Міжнародний університет бізнесу і права,
м. Херсон; завідувач кафедри маркетингу і дизайну

кандидат економічних наук, доцент

Ботвіна Наталія Олександрівна,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса;
доцент кафедри економіки і міжнародних
економічних відносин

Захист відбудеться « 16 » грудня 2011 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.135.02 у Міжнародному університеті бізнесу і права за адресою: 73039, м. Херсон, вул. 49 Гвардійської дивізії, 37 а.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Міжнародного університету бізнесу і права за адресою: 73039, м. Херсон, вул. 49 Гвардійської дивізії, 37 а.

Автореферат розісланий « 15 » листопада 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Орленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність теми. Оборотний капітал є однією з найважливіших економічних категорій. Від його раціонального формування та ефективного управління залежить платоспроможність та ліквідність підприємств аграрної сфери, фінансова рівновага та економічна стійкість суб'єктів господарювання. В умовах сьогодення переважна більшість оборотного капіталу знаходиться в дебіторській заборгованості, що негативно позначається на фінансовому стані підприємств. Проблемою є наявність дефіциту оборотного капіталу, що ще більш негативно впливає на фінансовий стан аграрної галузі. В зв'язку з цим актуальним науково-практичним завданням є розробка механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері.

Питанням формування та ефективного управління оборотним капіталом в аграрному секторі приділено багато уваги у фаховій науковій літературі. Так, економічну сутність оборотного капіталу, кругообіг оборотного капіталу розглядали класики політичної економії: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Хікс, Дж.С. Міль, Ж.Б. Сей, Дж. Мінсер, К. Маркс, І. Фішер, Ф. Кене. Формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері досліджували і відображали у наукових працях сучасні вітчизняні вчені: Андрійчук В.Г., Баліцька В.В., Бланк І.А., Ботвіна Н.О., Бутинець Ф.Ф., Гордієнко М.І., Данілін В.М., Кірейцев Г.Г., Крамаренко Г.О., Кузьменко Л.В., Кузьмін В.В., Кучеркова С.О., Огійчук М.Ф., Плаксієнко В.Я., Рудченко О.Ю., Савченко В.Д., Слав'юк Р.А., Сопко В.В., Філіна Г.І., Чорна О.Є. та ін., а також зарубіжні вчені: Ф. Модільяні, М. Міллер, С. Росс, Дж. Г. Сігел та ін. Однак, теоретичні положення, викладені в працях, та практичні рекомендації з досліджуваних питань потребують більш детального дослідження та вдосконалення.

Актуальність поставлених питань та важливість удосконалення рекомендацій з формування та ефективного управління оборотним капіталом в аграрній сфері обумовила вибір теми дисертації, мету та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень Сумського національного аграрного університету та здійснювалась в рамках науково-дослідної теми: «Вдосконалення механізму управління ресурсами агропромислових підприємств» (номер державної реєстрації 0109 U 008011). Внесок автора полягає у дослідженні особливостей формування, обґрунтуванні доцільності застосування концептуального підходу до оцінки результатів управління оборотним капіталом підприємств аграрного сектору на основі аналізу досягнутого співвідношення між рентабельністю активів і ліквідністю.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій з

формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері, які враховують специфіку виробничо-господарської діяльності в сільсько-господарському секторі економіки.

Відповідно до мети в роботі були поставлені та вирішені наступні завдання:

- дослідити теоретичні аспекти і розвинути понятійний апарат управління оборотним капіталом в аграрній сфері;
- дослідити джерела формування та структуру оборотного капіталу аграрних підприємств та провести аналіз впливу оборотного капіталу на фінансові показники ефективності діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання;
- розробити механізм кредитування сільськогосподарських товаровиробників;
- удосконалити механізм ціноутворення на продукцію аграрних підприємств;
- удосконалити концептуальний підхід до комплексного аналізу циклів обороту коштів;
- запропонувати методичний підхід до узагальнюючої оцінки впливу використання оборотного капіталу на діяльність аграрних підприємств;
- розвинути методичний підхід до розрахунку оборотності капіталу;
- розробити концепцію економічного механізму управління оборотним капіталом в аграрній галузі на основі ціннісно-орієнтованого підходу;
- обґрунтувати концептуальний підхід до оцінки результатів управління оборотним капіталом в аграрному комплексі.

Об'єктом дослідження є процеси управління формуванням та ефективним використанням оборотного капіталу в аграрній сфері.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрному секторі.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, праці вітчизняних і зарубіжних вчених. В роботі для досягнення поставлених завдань були використані наступні методи наукових досліджень: історичний (при дослідженні еволюції поглядів на трактування сутності категорії оборотний капітал); порівняльний (для оцінки динаміки розміру та ефективності використання оборотного капіталу); графічний (для наочного зображення результатів дослідження); групування (для систематизації даних, узагальненні результатів дослідження). За основу було взято діалектичний метод, що являє собою дослідження явищ в динаміці, взаємозв'язку та взаємообумовленості.

Інформаційною базою для дисертаційної роботи були законодавчо-

нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, фінансова та статистична звітність сільськогосподарських підприємств Сумської області, матеріали Головного управління агропромислового розвитку Сумської обласної державної адміністрації та Головного управління статистики у Сумській області.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретико-методичних основ і практичних рекомендацій з формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері. Найбільш важливі результати, отримані в процесі дослідження, полягають у наступному:

Вперше:

- розроблено концепцію економічного механізму управління оборотним капіталом в аграрній сфері на основі ціннісно-орієнтованого підходу, який реалізує комплекс управлінських завдань з вибору політики управління оборотним капіталом, оцінки ефективності використання ресурсів, визначення пріоритетних напрямків використання ресурсів у виробництві і пов'язує існуючий управлінський інструментарій в сфері оборотного капіталу із цілями збільшення фундаментальної цінності власного капіталу підприємства.

Удосконалено:

- концептуальний підхід до комплексного аналізу циклів обороту коштів (операційний, фінансовий, цикл кредиторської заборгованості) – запропоновано введення наступних нових циклів: інвестиційний цикл, цикл ліквідності, і розширення границь операційного циклу;

- методичний підхід до узагальнюючої оцінки впливу використання оборотного капіталу на діяльність підприємств аграрного сектору і його зміни внаслідок дії техніко-економічних факторів, включаючи реалізацію інвестиційних проектів, у частині визначення локальних оціночних показників і розробки алгоритму оцінки;

- механізм кредитування сільськогосподарських товаровиробників, який вирішує завдання забезпечення аграрних підприємств короткостроковим позиковим капіталом через: створення спеціалізованих кредитних інститутів, що пов'язує аграрні і банківські структури відносинами власності; використання вексельного обігу на рівні регіонального АПК; створення кредитних кооперативів районного й регіонального рівнів; створення на державному рівні системи гарантування по кредитних вкладеннях у аграрні підприємства;

- механізм ціноутворення на продукцію підприємств аграрної галузі, що передбачає систему заходів із: обмеження рівня цін на енергоносії, промислові

засоби виробництва використовувані у сільськогосподарському виробництві; обмеження рівня посередницьких і торговельних націнок; гарантування закупівельних цін на продукцію аграрних підприємств.

Набуло подальшого розвитку:

- понятійний апарат управління оборотним капіталом в аграрній сфері у частині уточнення понять «оборотний капітал», «управління оборотним капіталом» з урахуванням специфіки аграрного виробництва;

- методичний підхід до розрахунку оборотності капіталу, який дозволяє оцінити оборотність за кожним видом (групою) продукції і виключити вплив факторів, що викривлюють розрахунки оборотності капіталу на всіх стадіях виробничо-комерційного циклу;

- концептуальний підхід до оцінки результатів управління оборотним капіталом підприємств аграрного сектору на основі аналізу досягнутого співвідношення між рентабельністю активів і ліквідністю.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних, методичних і практичних розробок і пропозицій при формуванні стратегії і механізмів розвитку підприємств аграрної сфери, розробці галузевих і регіональних програм розвитку АПК, у практичній діяльності органів влади.

Результати дослідження, висновки і рекомендації, що містяться в роботі, використовуються у практичній діяльності аграрних підприємств Сумської області (довідка № 02-02/856 від 30.05.2011 р.). Розрахована та спрогнозована структура оборотного капіталу підприємства на основі розробленої багатофакторної лінійно-регресійної моделі, з метою оптимізації фінансово-економічних показників діяльності, та методичний підхід до розрахунку оборотності кожного виду (групи) продукції впроваджені в практичну діяльність сільськогосподарських підприємств Недригайлівського району (довідка № 178-02 від 18.05.2011 р.), зокрема ТОВ АПФ «Фрунзе» (довідка № 156 / 01 від 16.05.2011 р.) та ТОВ АФ «Хоружівка» (довідка № 248-01 від 12.05.2011 р.). Ряд теоретичних положень дисертації знайшли застосування в навчальному процесі Сумського національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Організація і методика аудиту», «Міжнародний аудит», «Судово-бухгалтерська експертиза», «Економіка підприємств», «Фінансовий аналіз», «Фінансовий менеджмент» (довідка № 02-31/123 від 29.04.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною завершеною науковою працею. Наукові розробки, узагальнення, висновки та пропозиції, одержані автором особисто і опубліковані в наукових працях.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, результати проведених досліджень, висновки і пропозиції, що містяться в дисертаційній роботі оприлюднювалися і обговорювалися на науково - практичних конференціях: Міжнародна науково-практична-конференція «Аграрний форум 2008» (м. Суми 15-18 жовтня 2008 року); П'ята міжнародна науково-практична конференція «Розвиток наукових досліджень 2009» (м. Полтава 23-25 листопада 2009 року); Основні напрями і механізми ресурсозбереження в системі антикризового управління виробництвом: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Тернопіль 13-14 жовтня 2011 року), а також на науково-практичних конференціях викладачів, аспірантів та студентів Сумського національного аграрного університету 2008, 2009 років.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 6 наукових праць у фахових виданнях, загальним обсягом (2,8 друк. арк.), 6 тез доповідей (0,6 друк. арк.). Загальний обсяг праць становить 3,4 друк. арк. (особисто автору належить 3,2 друк.арк.).

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 191 сторінку комп'ютерного тексту, основний зміст викладено на 160 сторінках. Робота містить 23 таблиці, 16 рисунків, 5 додатків на 7 сторінках. Список використаних джерел налічує 207 найменувань і займає 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання дослідження, визначено його предмет, об'єкти та методи, відображено наукову новизну та практичну цінність дослідження, апробацію одержаних результатів, зазначено особистий внесок автора.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері**» досліджено зміст поняття «оборотний капітал» у взаємозв'язку економічних категорій; процеси формування оборотного капіталу та його законодавчо-нормативне регулювання; методичні основи оцінки ефективності використання оборотного капіталу.

«Оборотний капітал» трактується як авансована вартість в елементи оборотних активів, що обслуговують виробничий цикл, і оборотні активи, які обслуговують фінансовий цикл, на рік чи на операційний рік для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення максимального рівня прибутковості підприємства. Оборотний капітал являє собою майнові цінності, споживані однократно, створені за рахунок

авансування грошових і прирівняних до них коштів, призначені для забезпечення безперервності планомірного процесу виробництва й реалізації продукції. Визначено двоїсту сутність оборотного капіталу – як сукупність джерел його формування та майнових цінностей, розміщених в активах підприємства.

Зміст поняття «управління оборотним капіталом» визначається як зміна величини й структури оборотного капіталу відповідно до певних цілей. При цьому очевидно, що будь-який вплив на величину оборотного капіталу підприємства може здійснюватися трьома шляхами – через оборотні активи, через короткострокові зобов'язання, через обидва ці важелі одночасно. Таким чином, підприємство управляє своїм оборотним капіталом, встановлюючи певні обсяг і структуру інвестицій в оборотні активи й обираючи джерела їх фінансування.

Функціонально-технологічна структура оборотного капіталу характеризує відсоткове співвідношення часток оборотних активів, що обслуговують виробничий цикл та оборотних активів, які обслуговують фінансовий цикл (рис. 1).

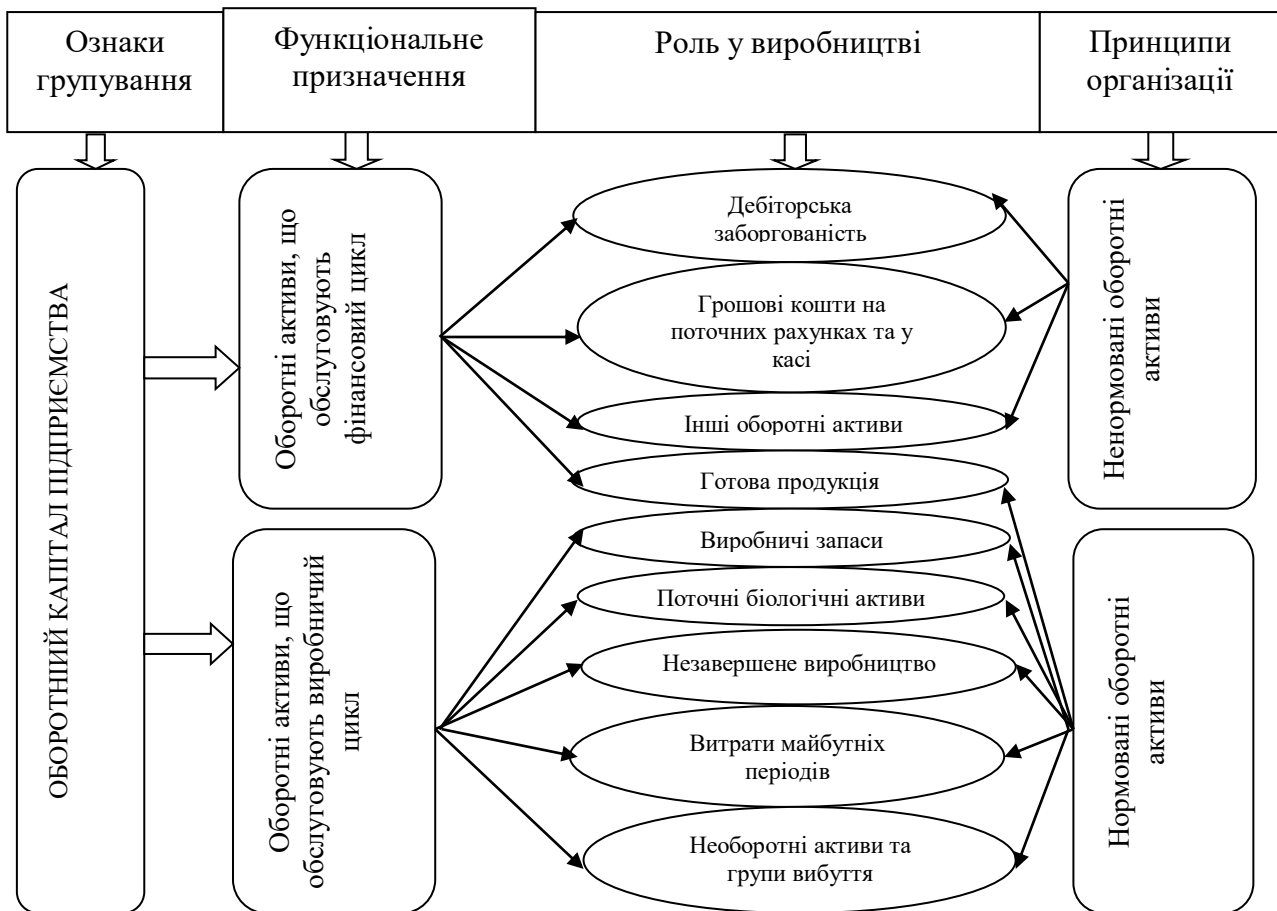

Рис. 1. Елементна структура оборотного капіталу
Джерело: автором систематизовано і узагальнено

Оборотні активи використовуються тим ефективніше, чим більша їх

частка обслуговує сферу виробничого циклу, оскільки знаходячись у обслуговуванні фінансового циклу оборотні активи не беруть безпосередньої участі у формуванні вартості продукції.

Джерела формування оборотного капіталу значною мірою визначаються ефективністю їх використання. Встановлення оптимального співвідношення між власними та позиковими засобами, обумовленого специфічними особливостями кругообігу фондів суб'єктів господарської діяльності, являється важливим завданням системи управління. Запропоновано розширити склад зовнішніх джерел формування оборотного капіталу підприємств шляхом включення до позикових коштів факторингових операцій, поєднаних з кредитуванням оборотного капіталу клієнта.

Економічна оцінка оборотного капіталу є найважливішим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів поліпшення фінансового стану підприємства; інструментом обґрунтування управлінських рішень; засобом побудови прогнозного балансу. В результаті дослідження запропоновано удосконалений методичний підхід до розрахунку власного оборотного капіталу згідно балансу, який є найбільш прийнятним та адекватним для підприємств аграрного сектору в сучасних умовах господарювання.

У другому розділі «Оцінка впливу оборотного капіталу на фінансово-економічний стан підприємств аграрної сфери» досліджено джерела формування оборотного капіталу аграрних підприємств Сумської області; проаналізовано склад та структуру оборотного капіталу; здійснено оцінку ефективності використання оборотного капіталу підприємств агросфери.

Використовуючи метод групування детально розглянуто джерела формування та структуру оборотного капіталу, проведено аналіз впливу оборотного капіталу на фінансові показники ефективності діяльності досліджуваних підприємств. В результаті проведеного аналізу виявлено, що основними джерелами формування оборотного капіталу аграрних підприємств Сумської області є позиковий капітал (рис. 2)

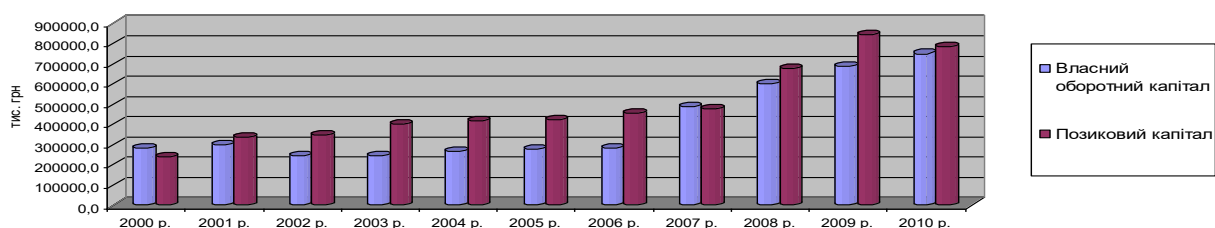

Рис. 2. Джерела формування оборотного капіталу аграрних підприємств Сумської області

Джерело: розрахунки автора за даними Головного управління агропромислового розвитку Сумської облдержадміністрації

Проведені дослідження структурних характеристик оборотного капіталу аграрних підприємств показали, що необхідно активізувати роботу з розв'язання проблем накопичення боргів між підприємствами, збільшити частку грошових коштів у складі оборотного капіталу, переглянути умови формування резервів сумнівних боргів та встановити у законодавчому порядку відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань.

Основна частка оборотних активів розміщена в частині, що обслуговує фінансовий цикл (табл.1).

Таблиця 1

Структурне співвідношення елементів оборотного капіталу аграрних підприємств Сумської області, %

Оборотний капітал	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
I. Оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл	75,8	69,4	71,4	66,2	59,7	59,9	57,0	52,6	42,4	39,8	43,7
у т.ч.: виробничі запаси	32,7	27,4	25,5	24,2	22,8	22,1	18,9	16,9	14,5	13,4	13,1
поточні біологічні активи	26,6	27,1	31,2	26,2	22,3	23,7	22,5	15,0	11,8	10,8	12,5
незавершене виробництво	16,4	15,0	14,7	15,8	14,4	14,0	15,4	18,3	18,3	15,5	17,9
витрати майбутніх періодів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	2,4	0,1	0,1	0,2
необоротні активи та групи вибуття	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,0	0,0
II. Оборотні активи, що обслуговують фінансовий цикл	24,2	30,6	28,6	33,8	40,3	40,1	43,0	47,4	57,6	60,1	56,3
у т.ч.: готова продукція	7,8	10,6	10,4	10,3	12,1	14,5	12,3	13,0	22,4	16,1	12,7
товари	0,2	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7	0,8	0,7	0,5	0,7
векселі одержані	0,0	0,4	0,2	0,2	0,1	0,3	0,6	0,2	0,5	0,2	0,2
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	8,2	11,5	11,2	11,5	14,1	12,8	18,5	17,3	16,7	14,6	16,6
дебіторська заборгованість за розрахунками:	1,6	1,9	2,1	3,1	6,0	5,2	5,8	8,0	9,8	6,9	8,0
з бюджетом	1,2	1,4	1,4	2,0	2,6	3,1	4,2	4,2	5,0	3,1	3,6
за виданими авансами	0,1	0,1	0,3	0,5	2,8	1,5	1,1	2,7	3,9	2,3	2,7
з нарахованих доходів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
з внутрішніх розрахунків	0,4	0,3	0,4	0,6	0,5	0,6	0,6	1,1	0,9	1,5	1,7
інша дебіторська заборгованість	3,7	3,3	2,4	2,9	2,2	2,0	1,7	2,4	3,0	16,5	12,2
поточні фінансові інвестиції	1,2	1,1	0,1	1,7	1,4	1,5	0,3	0,0	0,1	0,1	0,0
грошові надходження та їх еквіваленти	1,2	1,0	1,3	2,7	2,3	1,5	1,7	3,7	2,4	2,6	3,8
інші необоротні активи	0,2	0,2	0,3	0,7	1,4	1,5	1,3	2,0	2,1	2,6	2,0
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: розрахунки автора за даними Головного управління агропромислового розвитку Сумської облдержадміністрації

За результатами проведеного дослідження визначено, що за період 2000-2010 рр. по аграрних підприємствах Сумської області спостерігається тенденція до підвищення питомої ваги оборотних активів, що обслуговують фінансовий цикл (від 24,2 % до 56,5 %) та скорочення частки оборотних активів, що

обслуговують виробничий цикл (з 75,8 % до 43,7 %).

Проведено групування досліджуваних підприємств Сумської області за розміром оборотного капіталу з поділом їх на шість груп (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив оборотного капіталу на фінансово-економічний стан аграрних підприємств Сумської області станом на 31.12.2008 р.

Показники	Перша група	Друга група	Третя група	Четверта група	П'ята група	Шоста група
Групи підприємств за розміром оборотного капіталу, тис. грн	до 1000	1001 – 2500	2501 – 5000	5001 - 7500	7501 - 10000	понад 10000
Показники ефективності використання оборотного капіталу						
Середні залишки оборотного капіталу, тис. грн	684,9	2307,1	5003,0	7934,2	9544,8	17564,1
Віддача оборотного капіталу, грн	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	0,7
Інтегральний показник ефективності використання оборотного капіталу, грн	0,39	0,40	0,39	0,40	0,40	0,34
Показники фінансової стійкості						
Коефіцієнт забезпечення оборотного капіталу власними коштами	0,1	0,6	0,6	0,4	0,5	0,5
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,4	0,5	0,6	0,4	0,4	0,4
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,5	0,4	0,3	0,5	0,6	0,6
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,6	0,8	0,8	0,5	0,6	0,7

Джерело: розрахунки автора за даними Головного управління статистики у Сумській області

Комплексний (інтегральний) показник ефективності, який відображає середній умовний ефект у вигляді виручки (прибутку), що припадає на кожну гривню витрат, вкладених у поточні активи, має найбільш оптимальне значення для другої, четвертої та п'ятої груп досліджуваних підприємств.

За результатами оцінки показників фінансової стійкості аграрних підприємств встановлено, що найбільш фінансово стійкими виступають підприємства другої та третьої досліджуваної групи.

У третьому розділі «**Механізми управління формуванням та використанням оборотного капіталу в аграрному секторі**» сформовано та здійснено економетричне моделювання впливу оборотного капіталу на результати діяльності підприємств аграрної сфери. Розроблено механізми управління оборотним капіталом на основі ціннісно-орієнтованого підходу.

В результаті дослідження визначено склад та характер дії факторів, що визначають швидкість обороту поточних активів в аграрній сфері (рис. 3).

В умовах дефіциту власних коштів сільськогосподарських підприємств об'єктивно необхідним є залучення в оборот кредитних ресурсів. Удосконалено механізм кредитування сільськогосподарських товаровиробників (по-перше,

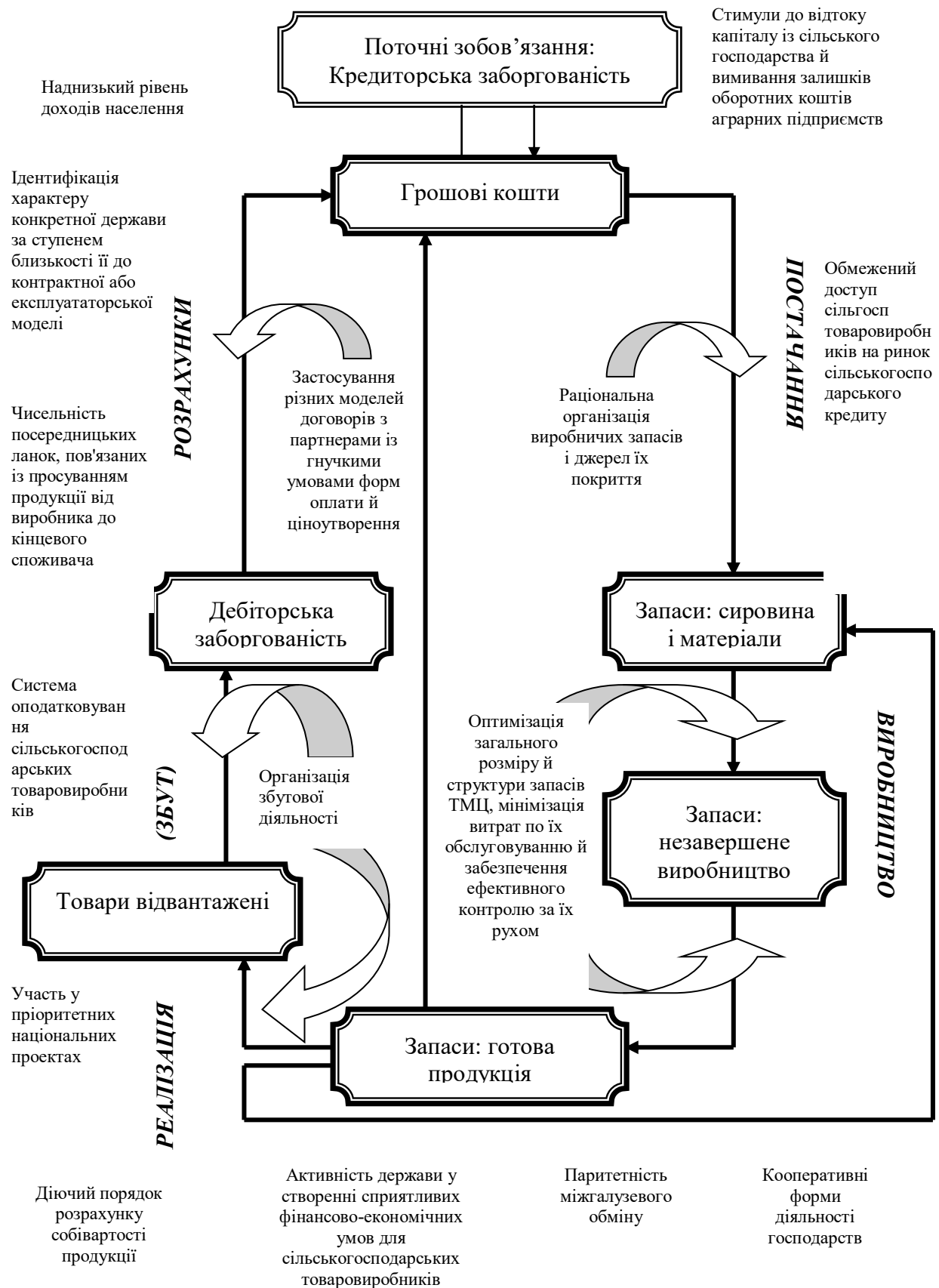

Рис. 3. Вплив факторів на кругообіг поточних активів підприємств аграрної сфери

Джерело: власна розробка

запропоновано створення спеціалізованих кредитних інститутів - аграрних і банківських структур, пов'язаних між собою взаємовідносинами власності; по-друге, доведено доцільність створення кредитних кооперативів районного та регіонального рівнів; по-третє, державні програми гарантій по кредитних вкладеннях у підприємства галузі, учасниками якої повинні стати сільськогосподарські й переробні підприємства, кредитні організації, організація-гарант, уповноважена органами державної влади) та механізм ціноутворення на продукцію аграрних підприємств (передбачає тимчасове замороження або введення граничного рівня цін на енергоносії й основні види промислових засобів виробництва, використовуваних у сільськогосподарському виробництві; встановлення економічних санкцій за перевищення встановленого рівня цін та стимулів за їх зниження; механізм встановлення мінімальних гарантованих цін та державні інтервенції на продовольчому ринку).

У роботі розширено й поглиблено методичний підхід до комплексного аналізу циклів обороту коштів (операційний, фінансовий, цикл кредиторської заборгованості) – запропоновано введення наступних нових циклів: інвестиційний цикл, цикл ліквідності та розширення границь операційного циклу. В операційному циклі варто врахувати час обороту всіх не грошових оборотних активів, що дозволяє здійснити його прив'язку до оцінки поточних фінансових потреб. При сумуванні вказані цикли дають тривалість обороту всіх активів (капіталу) підприємства. При цьому інвестиційний цикл пов'язаний з рухом грошових коштів по інвестиційній діяльності, операційний цикл – по основній діяльності. Цикл ліквідності – при оцінці показника в динаміці – пов'язаний з формуванням чистого грошового потоку підприємства. Виявлено зв'язок показників динаміки циклів і чистого грошового потоку з показниками комплексного управління поточними активами й пасивами (власні оборотні кошти, поточні фінансові потреби, грошові кошти). Спільний аналіз дозволяє більш глибоко досліджувати процеси, що відбуваються у грошовому обігу та з оборотним капіталом підприємств.

У дисертації здійснено економетричне моделювання залежності фінансового результату діяльності підприємств аграрного сектору від розміру оборотного капіталу. Побудовано багатофакторну лінійно-регресійну модель залежності розміру чистого прибутку (збитку) від розміру запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів для сільськогосподарських підприємств. Апробація моделі на матеріалах аграрних підприємств Сумської області довела її адекватність, дозволила встановити причинно-наслідкові зв'язки між факторами і узагальнюючим показником оцінки діяльності сільськогосподарських підприємств, результати яких можуть

бути використані для прийняття управлінських рішень в сучасних економічних умовах господарювання.

Розроблено алгоритм узагальнюючої оцінки впливу використання оборотного капіталу на діяльність підприємств аграрного сектору і його зміни внаслідок дії техніко-економічних факторів, включаючи реалізацію інвестиційних проектів.

В результаті дослідження запропоновано методичний підхід до розрахунку оборотності, який дозволяє оцінити оборотність кожного виду (групи) продукції. Важливою перевагою запропонованого способу розрахунку оборотності є те, що він дозволяє визначити, яку частину виручки підприємство одержало за рахунок прискорення оборотності, а яку – за рахунок зміни ціни.

Результатом дослідження стала розробка механізму управління оборотним капіталом в аграрній сфері на основі ціннісно-орієнтованого підходу. Метою управління оборотним капіталом є ріст цінності для власників у довгостроковому плані, тобто збільшення фундаментальної цінності власного капіталу підприємства. Механізм поєднує алгоритм визначення пріоритетних напрямків використання ресурсів у виробництві, який реалізує комплексний підхід до визначення ефективності використання ресурсів (рис. 4).

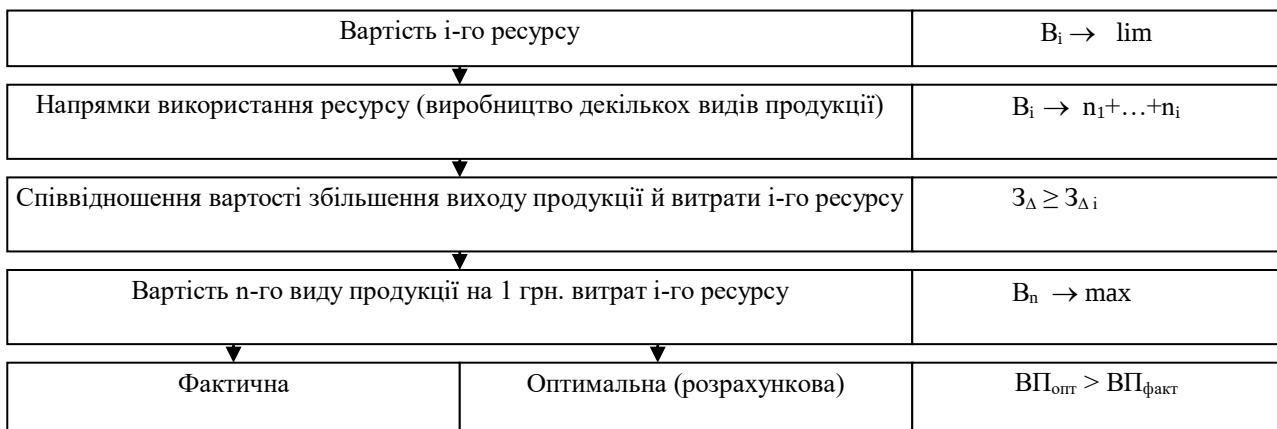

Рис. 4. Схема алгоритму визначення пріоритетних напрямків використання матеріальних ресурсів у виробництві

Джерело: власна розробка

Показники першого блоку схеми виражають вартість ресурсу, що перебуває в обмеженій кількості ($B_i \rightarrow \lim$), тобто являє собою лімітуючий фактор виробництва, що вимагає визначення напрямків його використання у виробництві окремих видів продукції, що гарантують найбільшу окупність ($B_i \rightarrow (n_1 + \dots + n_i)$). При визначенні напрямку використання ресурсу у виробництві декількох видів продукції варто враховувати, що вартість приросту продукції повинна бути більше або дорівнювати вартості збільшення видатку даного ресурсу ($3_{\Delta} \geq 3_{\Delta i}$). Розрахунок показника вартості продукції на 1 грн. витрат даного ресурсу, що представляє останній блок схеми ($B_n \rightarrow \max$), дозволяє

визначити оптимальний його рівень ($ВП_{\text{опт}}$), який повинен бути вище фактичного ($ВП_{\text{опт}} > ВП_{\text{факт}}$). Максимальне наближення $ВП_{\text{факт}}$ до $ВП_{\text{опт}}$ буде свідчити про найбільш раціональне використання ресурсу у виробництві, яке можна розглядати як основу стійкого росту й підвищення ефективності використання оборотного капіталу сільськогосподарського виробництва в цілому.

Запропонований механізм управління оборотним капіталом на основі принципів ціннісно-орієнтованого підходу пов'язує існуючий управлінський інструментарій в сфері оборотного капіталу із цілями підприємства відповідно до ціннісно-орієнтованого підходу при існуючих обмеженнях (рис. 5) і дозволяє здійснювати вибір інструментів управління оборотним капіталом.

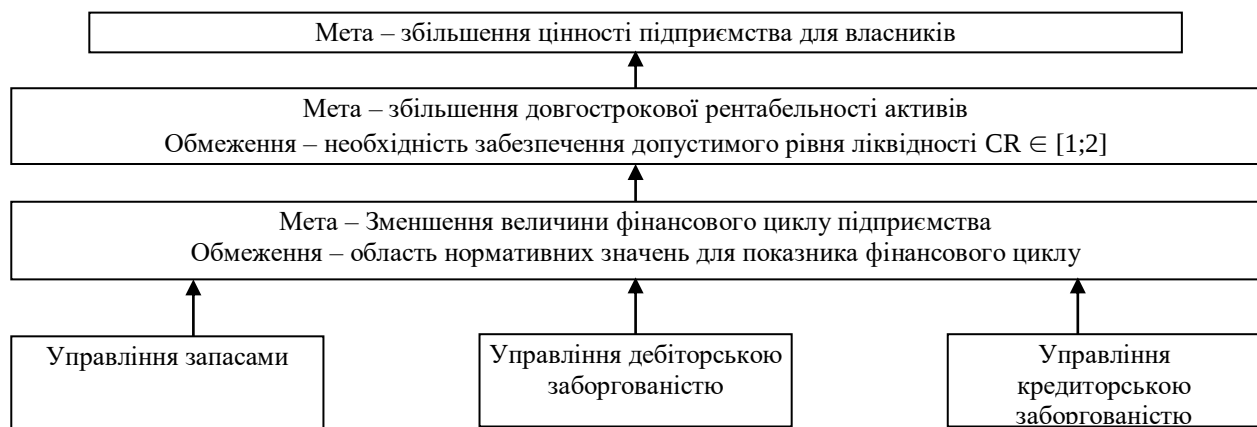

Рис. 5. Модель управління оборотним капіталом аграрних підприємств на основі ціннісно-орієнтованого походу

Джерело: власна розробка

Для оцінки результатів управління оборотним капіталом аграрних підприємств пропонується підхід на основі аналізу досягнутого співвідношення між рентабельністю активів і ліквідністю.

Пропонований підхід полягає у визначенні положення підприємств аграрного сектору на системі координат «рентабельність активів – ліквідність», що дозволяє наочно представити поточне співвідношення між даними показниками підприємства. За допомогою цього підходу підприємства мають можливість вчасно оцінити свої поточні результати управління оборотним капіталом. За підсумками проведення оцінки підприємства, за потреби, можуть скоригувати свої дії по управлінню оборотним капіталом з метою зміни співвідношення між показниками рентабельності активів і ліквідності. Для оцінки ефективності управління оборотним капіталом пропонується використовувати показник економічної доданої вартості, який доповнює діючий інструментарій оцінки прибутку, отриманого в результаті управління оборотним капіталом, шляхом використання не тільки відносних величин (рентабельність), але й абсолютних.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення важливої науково-практичної проблеми формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері. Результати дисертаційного дослідження дали змогу зробити наступні висновки теоретичного, методичного та практичного характеру:

1. Проведений ретроспективний аналіз трактувань категорії «оборотний капітал» дав можливість сформулювати авторське визначення даної категорії як авансованої вартості в елементи оборотних активів, що обслуговують виробничих цикл, і оборотні активи, що обслуговують фінансовий цикл, на рік чи на операційний рік для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення максимального рівня прибутковості підприємства. Поняття «управління оборотним капіталом» визначається як зміна величини й структури оборотного капіталу відповідно до встановлених цілей. Запропоновано методичний підхід до розрахунку власного оборотного капіталу згідно балансу, який визначається як сума оборотних активів, витрат майбутніх періодів і необоротних активів та груп вибуття за вирахуванням короткострокових зобов'язань.

2. Аналіз впливу оборотного капіталу на фінансові показники ефективності діяльності досліджуваних підприємств дав змогу виявити, що основними джерелами формування оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств Сумської області є позиковий капітал. За період з 2000 р. по 2010 р. по аграрним підприємствам області спостерігається тенденція до підвищення питомої ваги оборотних активів, що обслуговують фінансовий цикл (від 24,2 % до 56,5 %) та скорочення частки оборотних активів, що обслуговують виробничий цикл (з 75,8 % до 43,7 %). Апробація економетричної моделі залежності фінансового результату діяльності підприємств аграрного сектору від розміру оборотного капіталу на матеріалах аграрних підприємств Сумської області довела її адекватність, дозволила встановити причинно-наслідкові зв'язки між факторами і узагальнюючим показником оцінки діяльності сільськогосподарського підприємства, результати яких можуть бути використані для прийняття управлінських рішень в сучасних економічних умовах господарювання.

3. В результаті дослідження удосконалено механізм кредитування сільськогосподарських товаровиробників: запропоновано створення спеціалізованих кредитних інститутів – аграрних і банківських структур, пов'язаних між собою взаємовідносинами власності, які повинні стати основним джерелом короткострокового позикового капіталу для підприємств аграрного сектору; запропоновано для задоволення сезонних потреб аграрних

підприємств використовувати вексельний обіг, організований на рівні регіонального АПК; доведено доцільність створення кредитних кооперативів районного й регіонального рівнів, які сприятимуть забезпеченню аграріїв короткостроковими кредитними коштами; обґрунтовано необхідність державної програми гарантій по кредитних вкладеннях у підприємства галузі, учасниками якої повинні стати сільськогосподарські й переробні підприємства, кредитні організації, організація-гарант, уповноважена органами державної влади.

4. Удосконалено механізм ціноутворення на продукцію підприємств аграрної сфери, що передбачає: тимчасове замороження або введення граничного рівня цін на енергоносії й основні види промислових засобів виробництва, використовуваних у сільськогосподарському виробництві; встановлення економічних санкцій за перевищення встановленого рівня цін та стимулів за їх зниження; зменшення податку на додану вартість по засобам виробництва; застосування системи проведення взаєморозрахунків між господарствами й переробними підприємствами на принципах заставної ціни; введення на стадії торгівлі граничних величин посередницьких і торговельних націнок по окремих видах кінцевої продукції щодо закупівельної ціни на сільськогосподарську продукцію й оптової ціни переробних підприємств. Важливу роль у системі державної підтримки сільських товаровиробників повинні зіграти механізм установлення мінімальних гарантованих цін і державні інтервенції на продовольчому ринку.

5. Розширено й поглиблено методичний підхід до комплексного аналізу циклів обороту коштів (операційний, фінансовий, цикл кредиторської заборгованості) – запропоновано введення наступних нових циклів: інвестиційний цикл, цикл ліквідності та розширення границь операційного циклу. Комплексний аналіз оборотного капіталу, фінансових потоків і циклів обороту елементів виробничо-господарського процесу є універсальним для господарюючих суб'єктів різної галузевої приналежності, оскільки заснований на офіційній фінансовій звітності підприємств.

6. Запропоновано методичний підхід до узагальнюючої оцінки впливу використання всього оборотного капіталу на діяльність підприємств аграрної сфери і його зміни внаслідок дії техніко-економічних факторів. Визначено локальні показники призначені для оцінки ефективності використання окремих елементів оборотного капіталу і її зміни внаслідок дії техніко-економічних факторів, включаючи реалізацію інвестиційних проектів. Розроблено алгоритм оцінки впливу використання оборотного капіталу на діяльність підприємства аграрного сектору і його зміни внаслідок дії техніко-економічних факторів, включаючи реалізацію інвестиційних проектів.

7. В результаті дослідження запропоновано методичний підхід до розрахунку оборотності, який дозволяє оцінити оборотність кожного виду (групи) продукції. Він дозволяє визначити, яку частину виручки підприємство одержало за рахунок прискорення оборотності, а яку – за рахунок зміни ціни. Розроблений методичний підхід дозволяє виключити вплив факторів, що викривляють розрахунки оборотності оборотних коштів на всіх стадіях виробничо-комерційного циклу, а також визначити оборотність кожної продуктової групи, що має особливе значення при проведенні порівняльного аналізу оборотності різних видів продукції.

8. Розроблений механізм управління оборотним капіталом в аграрному виробництві на основі ціннісно-орієнтованого підходу забезпечує збільшення фундаментальної цінності власного капіталу підприємства. Механізм реалізує комплексний підхід до вибору політики управління оборотним капіталом, визначення ефективності використання ресурсів, дозволяє визначити пріоритетні напрямки використання ресурсів у виробництві, пов'язує існуючий управлінський інструментарій в сфері оборотного капіталу із цілями підприємства відповідно до ціннісно-орієнтованого підходу при існуючих обмеженнях.

9. Визначено положення підприємства на системі координат «рентабельність активів – ліквідність» через розробку підходу до оцінки результатів управління оборотним капіталом підприємства на основі аналізу досягнутого співвідношення між рентабельністю активів і ліквідністю. За допомогою цього підходу підприємство має можливість вчасно оцінити свої поточні результати управління оборотним капіталом. Для оцінки ефективності управління оборотним капіталом запропоновано використовувати показник економічної доданої вартості, який доповнює діючий інструментарій оцінки прибутку, отриманого в результаті управління оборотним капіталом, шляхом використання не тільки відносних величин (рентабельність), але й абсолютних.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Орехова А. І. Аналіз структури оборотного капіталу та її вплив на фінансовий стан підприємств / А. І. Орехова // Агросвіт. – 2009. - № 23. - С. 58 – 61.
2. Орехова А. І. Економічна сутність категорії «оборотний капітал» / А. І. Орехова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць : в 9 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – Вип. 255, Т. V. - С. 1110 - 1117.
3. Орехова А. І. Власний оборотний капітал: методика визначення, динаміка та тенденції структурних змін / А. І. Орехова // Інноваційна

економіка. – 2010. - № 4 (18). - С. 141 - 146.

4. Орехова А. І. Економетричне моделювання залежності фінансового результату діяльності сільськогосподарських підприємств від розміру оборотного капіталу / А.І. Орехова, А.О. Курило // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – Кіровоград : КНТУ, 2010. – Вип. 18, Ч. 1. - С. 331- 337 (*особистий внесок здобувача: побудова багатofакторної лінійно-регресійної моделі залежності розміру чистого прибутку (збитку) від розміру запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та інших оборотних активів для сільськогосподарських підприємств*).

5. Орехова А. І. Контролінг - як інструментарій управління оборотним капіталом підприємства / А. І. Орехова // Бізнес-Навігатор . – 2011. – № 3 (24). – С. 78 – 85.

6. Орехова А.І. Управління оборотним капіталом підприємств аграрної сфери на основі ціннісно-орієнтованого підходу / А.І. Орехова, І.М. Назаренко // Бізнес-Навігатор. – 2011. - № 4 (25). – С. 169-178 (*особистий внесок здобувача: розробка механізму управління оборотним капіталом на основі ціннісно-орієнтованого підходу*).

Матеріали конференцій:

7. Орехова А. І. Капітал як економічна категорія / А. І. Орехова // Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (м. Суми, 8 – 25 квітня 2008 р.) : в 3 т. – Суми : Вид-во «Довкілля», 2008. - Т. 1. - С. 281 - 282.

8. Орехова А. І. Управління оборотним капіталом підприємства / А. І. Орехова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Аграрний форум – 2008» (м. Суми, 15-18 жовтня 2008 р.). - Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – С. 178 - 179.

9. Орехова А. І. Особливості управління дебіторською заборгованістю / А. І. Орехова // Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (м. Суми, 20-29 квітня 2009 р.) : в 3 т. - Суми : Вид-во «Довкілля», 2009. - Т. II. – С. 80 - 81.

10. Орехова А. І. Політика фінансування оборотних активів / А. І. Орехова // Матеріали науково - практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (м. Суми, 11-12 грудня 2009 р.). – Суми : Вид-тво «Довкілля», 2009. – С. 192.

11. Орехова А. І. Особливості управління формуванням оборотних активів підприємства / А. І. Орехова // Матеріали п'ятої міжнародної науково-практичної конференції (23-25 листопада 2009 р.). – Полтава, 2009. - Вид-во

«ІнтерГрафіка», 2009. – Т. 14. - С. 84 – 87.

12. Орехова А.І. Роль показника економічної доданої вартості в оцінці управління оборотним капіталом // Основні напрями і механізми ресурсозбереження в системі антикризового управління виробництвом: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 13-14 жовтня, 2011 р. – Тернопіль: Астон, 2011. – С. 60-62.

АНОТАЦІЯ

Орехова А.І. Формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Міжнародний університет бізнесу і права, Херсон, 2011.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій з формування механізмів управління оборотним капіталом в аграрній сфері, які враховують специфіку виробничо-господарської діяльності в агросфері.

У дисертації розроблено концепцію економічного механізму управління оборотним капіталом в аграрній сфері на основі ціннісно-орієнтованого підходу, який реалізує комплекс управлінських завдань з вибору політики управління оборотним капіталом, оцінки ефективності використання ресурсів, визначення пріоритетних напрямків використання ресурсів у виробництві і пов'язує існуючий управлінський інструментарій в сфері оборотного капіталу із цілями збільшення фундаментальної цінності власного капіталу підприємства.

Удосконалено концептуальний підхід до комплексного аналізу циклів обороту коштів; методичний підхід до узагальнюючої оцінки впливу використання оборотного капіталу на діяльність підприємств аграрного сектору; механізм кредитування сільськогосподарських товаровиробників; механізм ціноутворення на продукцію підприємств аграрної сфери.

Ключові слова: оборотний капітал, аграрна сфера, механізми управління, ціннісно-орієнтований підхід.

АННОТАЦИЯ

Орехова А.И. Формирование механизмов управления оборотным капиталом в аграрной сфере. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 - экономика и управления национальным хозяйством. - Международный университет бизнеса и права, Херсон, 2011.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методических

положений и разработке практических рекомендаций по формированию механизмов управления оборотным капиталом в аграрной сфере, которые учитывают специфику производственно-хозяйственной деятельности в агросфере.

В диссертации разработана концепция экономического механизма управления оборотным капиталом в аграрной сфере на основе ценностно-ориентированного подхода, который реализует комплекс управленческих задач по выбору политики управления оборотным капиталом, оценке эффективности использования ресурсов, определению приоритетных направлений использования ресурсов в производстве и связывает существующий управленческий инструментарий в сфере оборотного капитала с целями увеличения фундаментальной ценности собственного капитала предприятия. Усовершенствован концептуальный подход к комплексному анализу циклов оборота средств (операционный, финансовый, цикл кредиторской задолженности) – предложено введение следующих новых циклов: инвестиционный цикл, цикл ликвидности, и расширение границ операционного цикла.

Предложен методический подход к обобщающей оценке влияния использования оборотного капитала на деятельность предприятия аграрного сектора и его изменения вследствие действия технико-экономических факторов, включая реализацию инвестиционных проектов.

Разработан механизм кредитования сельскохозяйственных товаропроизводителей, который решает задачу обеспечения аграрных предприятий краткосрочным заемным капиталом через: создание специализированных кредитных институтов, которые связывают аграрные и банковские структуры отношения собственности; использование вексельного обращения на уровне регионального АПК; создание кредитных кооперативов районного и регионального уровней; создание на государственном уровне системы гарантирования по кредитным вложениям в аграрные предприятия.

Усовершенствован механизм ценообразования на продукцию предприятий аграрной сферы, который предусматривает систему мероприятий по: ограничению уровня цен на энергоносители, промышленные средства производства используемые в сельскохозяйственном производстве; ограничению уровня посреднических и торговых наценок; гарантированию закупочных цен на продукцию аграрных предприятий. Получил дальнейшее развитие понятийный аппарат управления оборотным капиталом в аграрной сфере в части уточнения понятий «оборотный капитал», «управление оборотным капиталом» с учетом специфики аграрного производства.

Предложен методический подход к расчету оборачиваемости капитала, который позволяет оценить оборачиваемость по каждому виду (группе) продукции, и исключить влияние факторов, которые искажают расчеты оборачиваемости капитала на всех стадиях производственно-коммерческого цикла. Разработан концептуальный подход к оценке результатов управления оборотным капиталом предприятия на основе анализа достигнутого соотношения между рентабельностью активов и ликвидностью.

Ключевые слова: оборотный капитал, аграрная сфера, механизмы управления, ценностно-ориентированный подход.

SUMMARY

Orekhova A.I. Shaping mechanisms management current capitals in agriculture. - a Manuscript.

The Thesis on competition scientific degree candidate of the economic sciences on professions 08.00.03 – economics and management of national economy – International university of the business and law, Kherson, 2011.

The Thesis is dedicated to motivation theoretically-methodical positions and development practical recommendations on shaping mechanisms management current capitals in agriculture, which take into account specifics production-economic activity in agrarian sphere.

Concept of the economic mechanisms of management current capitals in the agricultural sector is designed In thesis's on base value-oriented approach, which realizes the complex of the management problems at the option politicians management current capitals, estimation to efficiency of the use resource, determination of the priority directions of the use resource in production and links the existing management toolbox in sphere of the current capital with purpose of the increase of fundamental value of the own capital of the enterprise.

The conceptual approach is Advanced to complex analysis of the cycles of the turn of the facilities; the methodical approach to generalising estimation of the influence of the use the current capital on activity of the agricultural sector; the mechanism of the lending the agricultural commodity producers; the mechanism of the pricing on product of agriculture.

The Keywords: current capital, agriculture, mechanisms of management, value-oriented approach.